

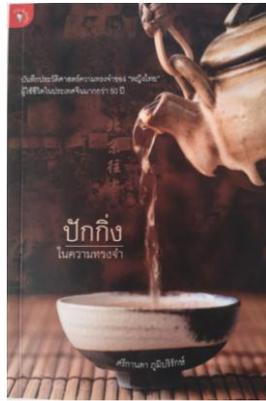
บทวิจารณ์หนังสือ

กำพล ปิยะศิริกุล¹

วิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2613-3713 อีเมลล์ kapol.p@pbic.tu.ac.th.

ศรีกานดา ภูมิบริรักษ์. (2557). *ปักกิ่งในความทรงจำ*. กรุงเทพฯ: มติชน.

หนังสือเรื่อง *ปักกิ่งในความทรงจำ* เขียนโดยศรีกานดา ภูมิบริรักษ์ หญิงไทยผู้ใช้ชีวิตอยู่ในกรุงปักกิ่ง เมืองหลวงของสาธารณรัฐประชาชนจีนมาเป็นเวลายาวนานกว่าครึ่งศตวรรษ หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) และครั้งที่สองเมื่อ พ.ศ. 2557 (ค.ศ. 2014) ผู้เขียนหนังสือได้ถ่ายทอดเรื่องราวที่เธอได้ประสบพบ

เจอด้วยตนเองในประเทศจีนผ่านเลนส์ส่วนตัว ออกมาเป็นเรื่องเล่าในรูปแบบของบันทึกความทรงจำยาวประมาณ 200 หน้า พร้อมทั้งได้แทรกภาพประกอบจำนวนหนึ่งไว้เกือบทุกตอนด้วย เมื่อมองโดยภาพรวมแล้ว ขอบเขตของเรื่องเล่าในหนังสือเล่มนี้ค่อนข้างกว้างขวาง กล่าวคือครอบคลุมประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศจีนตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1960 – 2000

¹ อาจารย์ประจำ

เนื้อหาหลักในหนังสือมีด้วยกัน 11 ตอน ได้แก่ 1) ชีวิตฉันทะ หักไปปักกิ่ง 2) สมัยที่ต้องใช้คูโปงในปักกิ่ง 3) พบศรีบูรพาในปักกิ่ง 4) ท่ามกลางการปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรมของจีน 5) เมื่อจีนเริ่ม ดำเนินนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ 6) โรงแรมมิตรภาพปักกิ่ง- บ้านพักอาศัยก่อนชีวิตของเรา 7) ที่อยู่อาศัยในปักกิ่ง 8) สมัยยึดถือ กำเนิดของคน 9) การเคลื่อนไหวลงสู่ชนบทของปัญญาชนหนุ่มสาว 10) เรื่องของแก๊งสี่คน และ 11) ชะตากรรมของเจียงชิงหลังถูกจับ

ในเนื้อหา 11 ตอนข้างต้น ผู้เขียนย้อนระลึกความทรงจำ เกี่ยวกับเรื่องการศึกษา อาชีพการงาน ความสัมพันธ์กับบุคคลรอบ ข้าง และบ้านพักอาศัยของตนเองเป็นหลัก โดยใช้ประวัติศาสตร์จีน ช่วงทศวรรษ 1960 – 2000 เป็นฉากหลังในการเล่าเรื่อง พร้อมทั้ง สอดแทรกเกร็ดความรู้เกี่ยวกับสภาพสังคมจีนที่เธอได้เห็นได้ฟังมา อย่างลงตัว

จักรวรรดินิยมรุกรานย่ำยีครั้งแล้วครั้งเล่าจากสงครามฝิ่น สองครั้ง (ครั้งแรก ค.ศ. 1840-1842 ครั้งที่สอง ค.ศ. 1856-1860) และสงครามจีน-ญี่ปุ่นสองครั้ง (ครั้งแรก ค.ศ. 1894-1895 ครั้งที่สอง ค.ศ. 1931-1945) แต่ยังคงความวุ่นวายภายในประเทศอย่างไม่ขาด สายจากกบฏไท่ผิง (ค.ศ. 1851-1864) กบฏนักมวย (ค.ศ. 1899- 1901) สงครามแย่งชิงอำนาจระหว่างขุนศึก (ค.ศ. 1916-1928) และ สงครามปลดแอก (ค.ศ. 1945-1949)

หากเปรียบประเทศจีนเป็นคนคนหนึ่งแล้ว คนคนนั้นก็คงตก อยู่ในสภาพบอบช้ำเสียเหลือเกิน ไม่มีเรี่ยวแรง ไม่มีความสามารถ และที่สำคัญคือไม่มีความภาคภูมิใจที่จะลุกขึ้นยืนขีดหน้ายัดดอกด้วยความหยิ่งทะนงในศักดิ์ศรีของตนต่อหน้าผู้อื่น แต่ในที่สุดพรรค

คอมมิวนิสต์จีนภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตง ก็สามารถนำพาชนชาติจีนหลุดพ้นออกจากหน้าประวัติศาสตร์แห่งความอัปยศอดสู่นั้นได้

ทว่า ช่วงทศวรรษ 1950-1970 หรือสามทศวรรษแรกของการ “ลุกขึ้นยืน” ของประชาชนจีน กลับกลายเป็นช่วงเวลาแห่งการ “ล้มลุกคลุกคลาน” ที่แสนยากลำบากของประชาชนจีน เนื่องจากผู้นำประเทศแม้แต่ “เล่นการเมือง” เฟงความสนใจไปที่อุดมการณ์การเมืองเป็นหลัก ในช่วงเวลานี้ ประเทศจีนมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ยืดอุดมการณ์ซ้ายจัดอยู่อย่างต่อเนื่อง เช่น “ขบวนการต่อต้านฝ่ายขวา” “ก้าวกระโดดไกล” และ “ทำลายสี่เก่า” (ความคิดเก่า วัฒนธรรมเก่า ประเพณีเก่า นิสัยเก่า) กระทั่งกระแสอุดมการณ์ซ้ายสุดโต่งขึ้นสู่จุดสูงสุดในช่วง “การปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรม” จนทำให้ประเทศจีนต้องตกอยู่ในสภาพกลียุค

ผู้เขียนหนังสือได้ฉายภาพสังคมจีนในช่วงนี้ไว้ในตอนต้นเรื่อง เธอไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยครูปักกิ่ง ประเทศจีน ในช่วงต้นทศวรรษ 1960 ซึ่งเป็นช่วงที่นโยบายซ้ายจัดกำลังดำเนินไปอย่างร้อนระอุ ในขณะที่ประเทศจีนก็กำลังประสบภัยพิบัติธรรมชาติอย่างร้ายแรง เกิดภาวะข้าวยากหามาแกง ประชาชนอดอยาก ทุกคนต้องใช้คูโปงที่ได้รับจากรัฐในการซื้อสินค้าและอาหาร แต่สำหรับชาวต่างชาติ ต้องใช้เงินไ่ว่หฺยฉฺว๋าน (外汇券) ไปซื้อของกินของใช้ที่ร้านค้ามิตรภาพปักกิ่ง ซึ่งอนุญาตให้ชาวต่างชาติเท่านั้นที่เข้าไปซื้อของได้

การปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1976) ถือเป็นหายนะมหันต์ของประเทศจีน ทุกอย่างในประเทศหยุดชะงัก นักเรียนนักศึกษาไม่เรียนหนังสือ แต่เดินทางไปใช้แรงงานในชนบท ปัญญาชน

ถูกประณามตำหนิและทำร้ายร่างกาย หลายคนทนความอับยศอดสู
ไม่ได้จนถึงขั้นฆ่าตัวตาย ผู้คิดต่างทางการเมืองถูกไล่ล่า ศัตรูทาง
อุดมการณ์การเมืองถูกกำจัด โบราณวัตถุและโบราณสถานถูกทำลาย

ผู้เขียนหนังสือสนใจการเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งนี้เป็น
พิเศษ ขณะนั้นเธอสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแล้ว และทำงาน
เป็นอาจารย์สอนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัย
ประชาชนจีน นอกจากเธอจะเล่าสาเหตุความเป็นมา ข้อมูลบุคคล
สำคัญ และปฏิบัติการต่างๆ ในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมได้อย่าง
ค่อนข้างละเอียดและชัดแจ้งแล้ว เธอยังตั้งคำถามชวนคิดไว้ด้วยว่า
เพราะเหตุใดทางการเงินจึงไม่จัดงานระลึกเหตุการณ์การกำจัดแก๊งสี่
คนซึ่งควรจะเป็นเรื่องน่ายินดีที่ควรเฉลิมฉลอง

หลังจากเหมาเจ๋อตงเสียชีวิตและแก๊งสี่คนถูกกำจัดในปี ค.ศ.
1976 ตั้งเสียผิงก็ได้รับการฟื้นฟูตำแหน่งทั้งในพรรคฯ และรัฐบาล
รวมถึงได้ก้าวขึ้นเป็นผู้นำสูงสุดของจีนรุ่นที่สอง ตั้งเสียผิงดำเนิน
นโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศภายใต้แนวคิดที่ว่า แมวสีอะไรไม่
สำคัญ ขอเพียงจับหนูได้ก็ถือว่าเป็นแมวที่ดี นับแต่นั้นเป็นต้นมา
ธุรกิจต่างชาติก็เริ่มเข้ามาลงทุนทำการค้าในจีนมากขึ้นเรื่อยๆ
ขณะเดียวกันบริษัทห้างร้านจีนก็ขยับออกไปทำธุรกิจในต่างประเทศ
เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ประชาชนจีนจึงเริ่มมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย
ประเทศจีนกลายเป็นตลาดสำคัญของโลกที่ใครก็ไม่อาจมองข้ามได้

ผู้เขียนหนังสือได้เป็นประจักษ์พยานการปฏิรูปและเปิด
ประเทศของจีนในช่วงปลายทศวรรษ 1970 เธอย้ายมาทำงานใน
บริษัทสัญชาติอเมริกันที่เข้ามาทำธุรกิจในจีนช่วงต้นทศวรรษ 1980
หรือหลังจากจีนเริ่มเปิดประเทศได้ไม่กี่ปี ใครจะไปคาดคิดว่าในวันนี้ที่

กรุงปักกิ่งเต็มไปด้วยผู้คนหลากหลายสัญชาติเดินสวนกันขวักไขว่บนท้องถนน ตึกระฟ้าแข่งกันทำลายสถิติเรื่องระดับความสูง ปัญหาอุบัติเหตุกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และการสั่งอาหารนานาชาติมารับประทานที่บ้านเป็นเรื่องง่ายตายเพียงใช้ปลายนิ้วสัมผัสหน้าจอโทรศัพท์มือถือ แต่เมื่อ 40 ปีก่อนที่จีนเพิ่งเปิดประเทศ ปักกิ่งขาดแคลนโรงแรมสำหรับให้ชาวต่างชาติเข้าพัก รถแท็กซี่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ และไม่มีร้านอาหารต่างประเทศเลยแม้แต่ร้านเดียว

หากเปรียบเอกสารชิ้นต้นทางประวัติศาสตร์ของราชการเป็นก้อนหินในขวดโหลแก้วแล้ว บันทึกความทรงจำอย่างหนังสือเล่มนี้ก็คงเปรียบเหมือนเม็ดทรายที่ถูกเทลงไปในขวดโหลแก้วใบนั้น เพื่อพยายามเติมช่องว่างระหว่างก้อนหินเหล่านั้นให้เต็ม ฉันทใดก็ฉันทนั้น ประวัติศาสตร์จะสมบูรณ์ได้ ก็ต้องจดมีการบันทึกเรื่องราวของประชาชนคนตัวเล็กๆ ในทุกมิติด้วย มิใช่มีเพียงบันทึกเรื่องราวของผู้มีอำนาจระดับใหญ่ๆ เท่านั้น

มีสำนวนจีนกล่าวไว้ว่า สาเหตุที่รู้จักภูเขาหลูซานไม่ดีพอ ก็เพราะว่าตัวเองเข้าไปอยู่ในภูเขาหลูซานเสียเอง *ปักกิ่งในความทรงจำ* เป็นหนังสือบันทึกความทรงจำที่เขียนโดยหญิงไทยผู้ใช้ชีวิตในประเทศจีนนานกว่าครึ่งศตวรรษ ในฐานะที่เธอเป็น “คนนอก” เวลาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมจีน จึงเป็นการมองผ่านเลนส์ของ “คนนอก” ที่ “คนใน” ยากจะมองเห็น นี่คือจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ กอปรกับภาษาที่อ่านง่าย เนื้อหาสนุกชวนติดตาม จึงเหมาะอย่างยิ่งสำหรับผู้สนใจด้านจีนศึกษา ไม่ว่าจะอ่านเพื่อศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมหรือเพื่อประดับความรู้ส่วนตัว